

SSAD

Stratejik ve Sosyal Arařtırmalar Dergisi

ISSN 2587-2621

Volume 6 Issue 3, November 2022

sisaddergi@gmail.com

Makale Türü/Article Type: Derleme/Review

Makale Gönderim Tarihi/Received Date: 04.08.2022

Makale Kabul Tarihi/Accepted Date: 17.11.2022

DOI: 10.30692/sisad.1155661

BÜYÜK TAARRUZ BAŞKOMUTAN MUHAREBESİ VE ATATÜRK'ÜN ASKERİ DEHASI

The Great Offensive the Battle of the Commander and the Military Genius of Atatürk

Mehmet KILIÇ

Dr. Öğr. Üyesi

İstanbul Okan Üniversitesi,

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü

ORCID ID:0000-0003-3007-1873

mehmet.kilic@okan.edu.tr

Atıf/Citation: Mehmet Kılıç, “Büyük Taarruz Başkomutan Muharebesi ve Atatürk’ün Askeri Dehası”, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.6, S.3 Kasım 2022, s.647-661.

Öz: Osmanlı Devleti’nin Avrupa’daki yayılışı 1683’de Viyana da son bulmuş, Anadolu’ya kadar uzanan geri çekilme başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle galip devletlerin Osmanlı coğrafyasını paylaşma girişimlerine karşı Anadolu çeşitli çapta muharebelere ev sahipliği yapmıştır. Bu muharebeler zorlu şartlarda gerçekleşmiştir. Orduların karşılıklı mücadelesi olarak bilinen savaş kuralı, Sakarya Meydan Muharebesi’nde sadece iki ordu değil, iki milletin de karşı karşıya gelerek savaştığı bir kurala dönüşmüştür. Büyük Taarruz ve Başkomutan Muharebesi ile Kurtuluş Savaşı’nın son safhası zaferle tamamlanmıştır. Bu zafer, ulusu bağımsız, yurdu bölünmez yapmıştır. Ayrıca sömürgeleşmiş ve yenik düşmüş uluslara da umut ve cesaret kaynağı olmuştur. Bu çalışma, Büyük Taarruz ve Başkomutan Muharebesini; Mustafa Kemal Atatürk’ün Askeri Dehası bağlamında ele almaktadır.

Atatürk’ün askeri dehasının Büyük Taarruz ve Başkomutan Muharebesinin kazanılmasındaki rolü; Türk milletinin özünde var olan hür ve bağımsız yaşama azmini harekete geçirerek; Türk kuvvetlerinin muharebe gücü unsurlarındaki eksiklikleri kuvvete dönüştürme başarısında yatmaktadır. Türk milletinin Vatan sevgisi ve kahramanlık özellikleri ile beslenen azmi bu süreçte Mustafa Kemal Atatürk’ün etkili silahı olmuştur. Bu zafer ulusu esaretten, vatani işgalden kurtarmış; Cumhuriyet’e giden yolun başlangıcı olmuştur.

Anahtar Kelimeler : Atatürk, Kurtuluş Savaşı, Büyük Taarruz, Ulusal Yükümlülük Emirleri.

Abstract: The spread of the Ottoman Empire in Europe ended in Vienna in 1683, and the retreat to Anatolia began. With the end of the First World War, Anatolia hosted various battles against the attempts of the victorious states to share the Ottoman geography. These battles took place in harsh conditions. The rule of war, known as the mutual struggle of armies, turned into a rule in which not only two armies but also two nations fought in the Battle of Sakarya. With the Great Offensive and the Battle of the Commander-in-Chief, the final phase of the War of Independence was completed with victory. This victory made the nation independent and the homeland indivisible. It has also been a source of hope and encouragement to the colonized and defeated nations. This article, covers the Great Offensive and the Battle of the Commander-in-Chief; It deals with the military genius of Mustafa Kemal Atatürk.

The role of Atatürk's military genius in the victory of the Great Offensive and the Battle of the Commander-in-Chief; By activating the determination to live free and independent in the essence of the Turkish nation; It lies in the Turkish forces' success in transforming the deficiencies in combat power elements into power. The determination of the Turkish nation, fed by the patriotism and heroic qualities, became the most effective weapon of Mustafa Kemal Atatürk in this process. This victory saved the nation from captivity and the homeland from occupation; It was the beginning of the road to the Republic.

Keywords : Atatürk, War of Independence, Great Offensive, National Obligation Orders.

GİRİŞ

Kuruluş ve yükselme döneminde o günün koşullarına göre en ileri devlet düzenini kuran Osmanlı Devleti, bu sistemini ne yazık ki sonuna kadar koruma başarısını gösterememiştir. Osmanlı Devleti 1683 II. Viyana yenilgisiyle, yayılışının Viyana'ya kadar olduğunu, bu sınırı aşamayacağını anlamıştır (Lewis, 1993, s.24). Egemenliğindeki tüm uluslar 1789 Fransız İhtilali'nin ortaya attığı özgürlük, eşitlik ve milliyetçilik fikirlerinin yayılmasından yararlanarak bağımsızlıklarını ilan ederek Osmanlı Devleti' den kopmaya başlamışlardır. Bu gelişmeler devleti olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır. Topraklar küçülmeye ve ekonomi zayıflamaya başlamıştır. Bu durum devlet bünyesinde ve idari teşkilatta birtakım aksamalara neden olurken; bunu fırsat bilen, Avrupa'nın güçlü devletleri de Osmanlı Devleti'ni Avrupa'dan uzaklaştırmak üzere planlar oluşturmaya başlamışlardır.

O dönemde yürütülen siyasi ve mali politikaların sonucu olarak, 1683'te Viyana yenilgisiyle başlayan geri çekilme tam 238 yıl devam etmiş ve işgalciler Ankara'ya 70 kilometre mesafeye yani Sakarya Nehrine kadar gelmiştir. İşte bu noktada 1921'de Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde bütünleşen Türk ulusu bu çekilmeyi durdurmuştur (Kılıç, 2013, s. 1).

Türk Milleti maddi ve manevi bütün varlıklarını kullanarak tarihte ilk defa iki ordunun yerine iki milletin karşı karşıya gelerek topyekûn harp uygulamasıyla düşmanın ilerlemesini Sakarya'da durdurarak geri püskürtmüştür.

Sakarya zaferi kazanılmış ancak Yunan ordusu Anadolu'dan sökülüp atılamadığı için Kurtuluş Savaşı sonuçlanamamıştı. Sakarya Meydan Muharebesi'nde Batı Cephesi birlikleri hayli kayıplara uğramış, yıpranmış, araç ve gereç yönünden pek çok eksiklikleri ortaya çıkmıştı.

Kurtuluş Savaşı'nı tamamlamak için yeni bir taarruza ihtiyaç vardı. Fakat ordunun Sakarya da uğranılan kayıplarının karşılanması için zamana ihtiyaç vardı. Millet bütün gücüyle Büyük Taarruz için hazırlıklara başlamıştır.

Bu çalışma, Büyük Taarruz ve Başkomutan Muhaberesini; Mustafa Kemal Atatürk'ün Askeri Dehası bağlamında ele almaktadır.

Büyük Taarruzdan Önceki Siyasî ve Askeri Gelişmeler

Yunan ordusu 10-24 Temmuz 1921 tarihlerinde; Anadolu'da Afyon, Kütahya ve Eskişehir gibi stratejik yerleşim birimlerini ele geçirmek için; ileri harekâta başlamıştır. Yunan kuvvetlerinin ilerlemesi karşısında acilen yeni bir karar alınması gerekmektedir. Muharebeleri Ankara'dan yakinen takip eden TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa 18 Temmuz 1921 günü Batı Cephesi Karargâhının bulunduğu Karacahisar'a gelerek durumu yerinde inceledikten sonra Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'ya birliklerini derhal Sakarya Nehri doğusuna çekmesi direktifini vermiştir. Böylece ordunun daha fazla zayıflamasını önleme, yeniden teşkilatlanma ve zaman kazanmak için Yunan kuvvetleriyle Türk kuvvetleri arasında geniş mesafe bırakmak, buna bağlı olarak Yunan kuvvetlerini ikmal hatlarından uzaklaştırmak amaçlanmıştır (Atatürk, 2006, s.813). Böylece Batı Cephesi birlikleri verilen direktife uygun olarak 25 Temmuz 1921 günü akşamı büyük kısmıyla Sakarya Nehri doğusuna çekilmiştir.

Bölgede bulunan yerleşim, ticaret ve ulaşım merkezi olan Afyon, Kütahya ve Eskişehir gibi iller bu çekilme ile Yunanlılara terk edilmiştir. Bu durum başlangıçta olumsuz bir hava yaratmış olsa da geliştirilen askeri strateji ile- Sakarya doğusuna çekilme manevrası -Türk Ordusunun düşmanın arzu ettiği yerde değil, kendi arzu ettiği yerde düşmanla muharebe etmesini sağlamak amaçlıdır. Bu amacı gerçekleştirmek için de geri çekilme harekâtı cephe daraltılarak yapılmış ve sayıca yetersiz olan kuvvetlerin bu zafiyeti dar alanda tertiplenme ile giderilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle geri çekilişin ve bazı yerleri düşmana terk edişin bu aşamada askeri açıdan büyük önemi yoktu (Kılıç, 2013, s.456).

Ordu Sakarya'nın doğusuna çekilmekle birlikte sayı ve teçhizat bakımından güçlendirilmesine ihtiyaç vardı. Zira ordunun eksiklikleri had safhadaydı. Bu durum meclis gündeminde de sıklıkla dile getirilmekte idi. Örneğin cephedeki durumu incelemek için Meclis' ten bölgeye gönderilen 15 kişilik Milletvekili heyeti durumu yerinde tetkik etmiş ve 25 Temmuz 1921'de Ankara'ya dönmüşlerdir. Heyetin incelemeleri Dr. Rıza Nur tarafından Meclis'in gizli oturumunda şu şekilde ifade edilmiştir:

"...Askerin çarığı yok, çoğunun ayağı çıplak. Süvarinin kılıcı yok. Çadır yok, asker güneş altında yanıyor. Birçok askerin matarası yok. Birliklerde su fiçisi, kırba yok. Asker geri çekilirken çamurlu Porsuk suyundan içmek zorunda kalmış. Askerin yüzde yirmisinin süngüsü yok. Geri hizmetlerin iyi yapılmadığı anlaşılıyor..." (Özakman, 2005, s.232.)

Ordunun güçlendirilmesi için alınacak tedbirlerin tek elden yönetilmesi gerekli görülüyordu. Meclisteki muhalifler de dâhil herkesin, üzerimde birleştiği tek isim Mustafa Kemal Paşa idi (Atay, 1998, s.298). Bunun üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi 5 Ağustos 1921 günü yaptığı gizli toplantıda "Başkomutanlık Kanununu" kabul ederek savaşın yönetilmesi ve Anadolu'nun savunmaya yönelik topyekûn kaynaklarının seferber edilmesi için Meclis yetkisini 3 ay süreyle Mustafa Kemal Paşa'ya devretmiştir. Böylece, hür bir parlamento çatısı altında toplanan parlamenterler, savunma konularındaki yetkilerini Mustafa Kemal Paşa'ya devretmiştir (Atatürk, ABE., s.284).

Mustafa Kemal Paşa; Başkomutan seçildiği gün itibariyle mali durum hiç de iç açıcı değildi. Yeni bir mali kaynak yaratmak oldukça zordu, ama gerekliydi. Üstelik ordunun yeni bir Yunan taarruzuna karşı yapacağı hazırlıklar için de süre çok kısa idi. Bu kısa süre içerisinde normal yöntemlerle yeni bir mali kaynak bulmak hemen hemen olanaksızdı (Gnkur. Bşk. TİH, 1975, s. 362-365). Anadolu'nun savunma hazırlıklarını mevcut mali kaynaklarla yürütemeyeceği, uzun sürebilecek büyük bir savaşın giderlerini karşılayamayacağı net olarak anlaşılıyordu. Bu durumda Başkomutan Mustafa Kemal Paşa dünya maliye tarihinde ilk defa geniş çapta uygulanacak olan gelir artırıcı bir sistemi uygulamaya koyma hazırlığı içerisindeydi. Bu gelir artırıcı sistemin adı "Tekâlif-i Milliye Emirleri" idi. Tekâlif-i Milliye Emirleri 7-8 Ağustos 1921 tarihlerinde yayımlanarak savaşın gerektirdiği mal ve hizmetlerin teminine çalışılmıştır. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa tarafından yayımlanan; Tekâlif-i Milliye emirleriyle Türk halkı seferber oldu. Tekâlif-i Milliye Komisyonları en ücra köylere kadar giderek emredilen mal ve malzemeleri toplayarak ilçe merkezlerine getirdi. Buradan da Başkomutanlık Karargâhından bildirilen emre göre cepheye veya geri menzil merkezlerine sevk edildi (Müderrişoğlu, 1980, s.388-389).

Mustafa Kemal Paşa "Tekâlif-i Milliye Emirlerinin" diğer söylemle "Ulusal Vergi Buyruğu" veya "Ulusal Yükümlülük Emirlerinin" amacını şöyle açıklamıştır.

"Memleket ve milletin maddi ve manevi bütün kuvvetlerini, sonucun elde edilmesine yöneltmek için, hiçbir tedbir ve girişimde hoşgörülü olunmayacak ne yer ve zaman ne de vatan kavramı karşısında ayrıntıdan ibaret olan diğer düşüncelere bağlı kalınmayarak düşman ordusunun yok edilmesinden ibaret olan bu tek amaca ulaşmak için, zorunlu olan her şey yapılacaktır." (Özalp, 1985, s.190).

Başkomutan bu söylemiyle ulusun karşısına çıkarak “*ey ulusum ben sizi yalnız canınızla değil malınızla da savaşa davet ediyorum*” diyerek sadece ordunun değil bütün milletin savaşa katılmasını sağlamıştır. Bu çağrı üzerine Anadolu insanı elinde ne varsa her şeyini, canıyla birlikte savaşın kazanılmasına tahsis etmiştir. Böylece milletin tüm gücünün kullanıldığı o ana kadar harp tarihinde bilinmeyen “Topyekûn Savunma Konsepti” bir ilk olarak ortaya konmuş ve uygulanmıştır (Kılıç, 2013, s.486).

Tekâlif-i Milliye gerek fikir olarak gerekse uygulama olarak ülkenin ve halkın bütün olanaklarını en kısa zamanda toplayarak belirlenen amaca yönelmenin en güzel örneği olmuştur.

Topyekûn Savunma Konsepti

Birinci Dünya Savaşı'nda uygulanan “Hat Savunması Konsepti” yani iki ordu bir hat üzerinde kaşı karşıya gelerek bütün güçleriyle savaşmış, sonunda taraflardan biri savaşı kazanan taraf olurdu. Cephe savaşı şeklinde uygulanan bu konsept (kavram) askeri deha Mustafa Kemal Paşa tarafından o güne kadar dünyada hiç bilinmeyen “Satih Savunması Konsepti”ne dönüştürülmüş ve uygulanmıştır. Bu konseptin ilk defa uygulandığı yer Sakarya Meydan Muharebesidir (Kılıç, 2013, s.486).

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa bu konsepti şöyle ifade etmiştir.

“Bilirsiniz ki, savaş ve çarpışma demek yalnız iki ordunun değil, iki ulusun bütün varlıklarıyla, bütün mallarıyla, bütün maddi ve manevi güçleriyle karşılaşması ve birbirleriyle vuruşması demektir. Bunun için, bütün Türk ulusunu, cephedeki ordu kadar, düşüncesi ve duygusuyla ve eylemli olarak savaşa ilgilendirmeliydim. Ulus bireyleri, yalnız düşman karşısında olanlar değil, köyünde, evinde, tarlasında bulunan herkes, silahla vuruşan savaşçı gibi kendini görevli bilerek, bütün varlığını savaşa verecektir. Bütün maddi ve manevi varlığını yurt savunmasına vermekte ağır davranan ve titizlik göstermeyen uluslar, savaşı ve çarpışmayı gerçekten göze almış ve başarabileceklerine inanmış sayılmazlar (Atatürk, 1987, s. 827-829).

Muharebeler devam ederken 26 Ağustos 1921 günü savunma mevzilerinde dalgalanmaların meydana gelmesi üzerine Başkomutan Mustafa Kemal Paşa yurt savunmasını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“...Dedim ki: Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O satih bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaş kanyla sulanmadıkça düşmana bırakılamaz. Küçük büyük her birlik bulunduğu mevziden atılabilir; ama küçük büyük her birlik ilk durabildiği noktada tekrar düşmana karşı cephe kurarak muharebeye devam eder.” (Atatürk, 1987, s.827).

Böylece cephe savaşı yerini topyekûn savaşa bırakmıştır. Artık muharebeler iki ordunun değil, iki ulusun karşı karşıya gelerek savaşması şekline dönüşmüştür.

Yunan Generali Ksenifon Stratigos; Sakarya Meydan Muharebesi'nin sonucu ile ilgili olarak: “*Yunan azim ve iradesi, Kemal'in azim ve iradesini daha güçlü görerek önünde baş eğdi. Sakarya satih savunması stratejisi Mustafa Kemal Paşa'nın askeri dehasının yarattığı ve savaş tarihlerinde henüz bilinmeyen bir formüldü.*” demiştir (Gnkur. Bşk. TİH., s.475).

Batı Cephesi kurmay başkanı Kurmay Albay Asım Gündüz (Orgeneral) hatıralarında bu konuyu şöyle nakletmektedir. “*Alman askeri otoritesi Ludendorf'un daha sonra ortaya attığı 'Topyekûn Harp' adlı var olmak veya yok olmak sisteminin ilk fikriyatçısı ve tatbikatçısı Mustafa Kemal'dir. Bu var olmak veya yok olmayı ne istila ne de toprak genişletilmesi gibi maksatlar için değil, sadece millet haysiyeti ve millet istiklali ve meşru sınırların savunması için tatbik etmiştir.*” (Gündüz, 1973, s.117)

Sakarya Meydan Muharebesi 23 Ağustos 1921 Salı günü başlayıp, 22 gün 22 gece süren ve 13 Eylül 1921 yine bir salı günü sona eren 20. yüzyılın en önemli muharebelerinden biri olarak

yeniden doğuşun adıdır. 1683 yılında Viyana'dan başlayan çekilmeye tam 238 yıl sonra Sakarya'da son verilmiş ve düşmana dur denilmiştir. Sakarya'da verilen mücadele Türk ulusunun sadece canıyla değil, malı ile de savaşa iştirak ederek karşılıklı tüketme ve yok olmama taktiği ile ayakta kalma mücadelesinin adıdır (Kılıç, 2012, s.320).

TBMM üyeleri 19 Eylül 1921 de yapılan bir oturumda Mustafa Kemal Paşa'ya Gazilik unvanı ve Mareşallik rütbesini veren kanunu kabul etmiştir (Gnkur. Bşk. TİH., 2001, s.476). Mustafa Kemal Paşa çok sevdiği askerlik mesleğine bu defa Müşir (Mareşal) rütbesine yükselerek dönmüş oldu.

Sakarya zaferi kazanılmış ancak Yunan ordusu Anadolu'dan sökülüp atılmadığı için Kurtuluş Savaşı sonuçlanamamıştı. Sakarya Meydan Muharebesi'nde Batı Cephesi birlikleri hayli kayıplara uğramış, yıpranmış, araç ve gereç yönünden pek çok eksiklikleri ortaya çıkmıştı. Piyade cephanesi erimiş, topçu cephanesi ise tamamen tükenmişti. Üstelik bunları Anadolu içinden temin etmekte de mümkün değildi. Bu eksiklikleri çok kısa sürede tamamlamak çok zordu. Yunan ordusuna yöneltilen kesin sonuçlu bir taarruz için üstün kuvvet toplamak en azından mevcut olan kuvvet dengesizliğini ortadan kaldırmak gerekiyordu TBMM'ndeki bazı muhalif gruplar Sakarya'dan sonra aylar geçtiği halde neden taarruz edilmediğini sorgulamaya başlamıştı. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, bütün eleştirilere göğüs gererek Büyük Taarruz için hazırlıkları tamamlayınca kadar tam bir yıl beklemiştir.

Başkomutan cephelerde yönettiği muharebelerden edindiği tecrübeye dayanarak hazırlıkları ve tedbirleri tamamlamadan yapılacak bir taarruzun başarı şansının olamayacağını çok iyi biliyor ve yarım hazırlıkla, yarım önlemlerle yapılacak saldırı, hiç saldırı yapmamaktan daha kötüdür diyordu (Atatürk, 1987, s.849-851).

Düşmanı denize dökünceye kadar mücadeleye devam etmek için Sakarya da tüketilen ekonomik varlıkları, insan gücü zayıyatını, harp silah ve araçlarını bütünlemek için de büyük bir karar almak kaçınılmaz olmuştu. Elde edilen başarının halkın üzerinde yarattığı moral ve olumlu etkiden de faydalanarak 14-15 Eylül 1921 tarihinde gece yarısından itibaren "Genel Seferberlik" ilan edilmek suretiyle bütün güç unsurları harbin kazanılmasına yöneltilmiştir. Artık bütün hazırlıklar Büyük Taarruz için yapılmaya başlanmış ve bu hazırlıklar yaklaşık bir yıl sürmüştür.

Büyük Taarruz ve Başkomutan Muharebesi (26–30 Ağustos 1922)

Türk ordusunun muharebe gücü Anadolu'nun düşmandan temizlenmesini gerçekleştirecek seviyeye ulaşması için hazırlıklar devam ederken Mecliste bir grup milletvekili hemen taarruz edilmesini istemekteydi. Ordu ise silah ve teçhizat bakımından taarruzu yürütecek seviyede değildi. Mustafa Kemal Paşa 4 Mart 1922 günü Meclisin gizli oturumunda durumla ilgili şu açıklamayı yapmıştır. "*Hazırlığın tamamlanması için zamana ihtiyaç vardır. Yarım tedbir, yarım hazırlıkla yapılan taarruzlardan fayda beklenmez. Duygulardan ve hayallerden sıyrılmak gerekir. Düşmana karşı üstünlük sağlamak için Millete taze maneviyat vermek, Meclis'te birlik kurmak, orduyu hazırlamak lazımdır*" (Belen, 1983, s. 387).

Bunun için orduyu yerinde görmek üzere Mart 1922'den itibaren cephede uzun süren bir denetlemeye çıkmıştır. Denetleme sonucu olumlu olmakla birlikte silah, teçhizat ve malzeme ikmal bakımında bir süre daha zamana ihtiyaç vardı (Belen, 1983, s.382).

Türk Başkomutanlığının amacı, kesin sonuçlu bir taarruza geçerek düşmanı Afyonkarahisar'da yerleştiği mevzilerde yok etmektir. Bu durumun gerçekleştirilebilmesi için muharebe gücü bakımından Yunan ordusu lehine olan dengesizliğin giderilmesi gerekiyordu. Yunan ordusu muharebe kayıplarını süratle tamamlamak için zengin ikmal olanaklarına sahipti. Türk kuvvetleri ise:

- İkmal kaynakları bakımından oldukça sınırlıydı ve çoğu da işgal altındaki İstanbul'daki depolarda bulunmaktaydı.

- Topçu mühimmatı neredeyse harp dışı bırakacak seviyeye inmiş, piyade cephanesi ise piyade askerlerini süngü kullanmaya mecbur edecek sayıya kadar düşmüştü. Kaynak yetersizliğinden bu ihtiyaçların giderilmesi oldukça zaman almaktaydı. Bu olanaksızlıklar içerisinde takip harekâtı çok tehlikeli sonuçlar verebilirdi.

Askeri Hazırlıklar

Yurdun kaderini belirleyecek kesin sonuçlu bir taarruz için ülkenin mevcut bütün kaynaklarını seferber etmeye ve dış kaynaklardan olabildiğince yararlanmaya gereksinim vardı. Bunun için şu faaliyetler yürütülmüştü

- Kurtuluş mücadelesini benimsemiş olan Sovyet Rusya ve Fransa ile başarılı bir dış politika izlenerek silah ve maddi bazı destekler sağlanmıştır.

- Doğu ve Güney cephelerinde serbest kalan kuvvetler ve özellikle Doğu Cephesi'ndeki topçu birlikleri ve cephane (*hayvan sırtında ve kağnılarla*) Batı Cephesi'ne gönderilerek bu cephe takviye edilmiştir.

- Trabzon Üssü'ne bağlı olarak çalışan ulaştırma filosu (*küçük çaplı*) Rus limanlarından Türk limanlarına taşıdığı 30.000 tona yakın taşımalarla Batı Cephesi'nin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışılmıştır.

- İstanbul depolarındaki silah ve cephane de Milli Müdafaa Grupları ile yurtseverlerin her türlü tehlikeyi göze alarak gösterdikleri insanüstü çabalarla Anadolu'ya taşınmıştır.

- Bir taraftan lojistik destekle uğraşılırken, diğer taraftan da teşkilatlanma ve eğitime hız verilerek özellikle taarruz harekâtına yönelik tatbikatlar ve manevralarla birliklerin moral düzeyleri yükseltilmiş oldu (ATASE, 2001, s. 338-341).

Kesin sonucu alacak bir taarruz ordusunun kurulması için çok yönlü çalışmalar yapılırken 1922 yılı baharı gelmişti. TBMM'ndeki bazı muhalif gruplar Sakarya'dan sonra aylar geçtiği halde neden taarruz edilmediğini sorgulamaya başlamıştı. Bu arada süresi sona ermekte olan başkomutanlık kanununun yenilenmesi için TBMM'nin 5 Mayıs 1922 tarihli oturumunda Mustafa Kemal Paşa'nın rahatsızlığı nedeniyle meclise gelemeyişini fırsat bilen muhalefet, kanunun yenilenmesini engelleme girişiminde bulunmuştur. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa Meclis'in 6 Mayıs tarihinde yapılan gizli oturumunda gerekli açıklamaları yaptıktan sonra "*Düşman karşısında bulunan ordumuz başsız bırakılamazdı. Bunun için bırakmadım, bırakmam ve bırakmayacağım!*" diyerek kesin tavrını ortaya koymasıyla yapılan oylamada 11 ret 15 çekimsere karşı 177 oyla Başkomutanlık Yasası üçüncü kez uzatılmıştır. Devamında TBMM Başkomutanlık süresini 20 Temmuz 1922'den itibaren süresiz uzatmıştır (Atatürk, ASD, 1997, s. 262-264).

Türk tarafının hazırlıkları devam ederken Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra Anadolu'da oldukça zor duruma düşen Yunanistan diplomatik bir atak içerisine girmiştir. Büyük Taarruz'un başlamasına kısa bir süre kala 24 Temmuz 1922 günü Yunan Dışişleri Bakanı Atina'daki İngiliz elçisini davet ederek İstanbul'un Yunan ordusu tarafından işgal edilmesinin tek çıkar yol olduğunu yazılı olarak bildirmiştir. Bunun için;

- Yunan donanması Marmara Denizine açılmış,

- Trakya'da 4 tümen kuvvet toplanmış,

- Anadolu'dan Trakya'ya 3 alay kadar kuvvet gönderilmiştir.

Bu harekât için bir aylık zamana ihtiyaç duyulması ve Türk ordusunun Anadolu'da taarruza geçme ihtimali gibi düşüncelerle eyleme geçirilemediği gibi Anadolu'dan kuvvet alınması, Trakya'daki kuvvetlerinde Anadolu'ya getirilmemesi Yunanlılar açısından yenilgilerinin başlıca sebeplerinden biri olmuştur (Belen, 1983, s. 400-401).

Tarafların Muharebe Gücü Mukayesesi

Büyük taarruzun başlangıcında (26 Ağustos 1922) de tarafların cetvelde görülen personel, silah ve araç mukayesesinde Yunan kuvvetlerin üstünlüğü dikkati çekmektedir. Askeri kural gereği taarruz eden tarafın savunan taraftan 1/3 oranında üstün olması öngörülmesine rağmen bu tablo Türk tarafının aleyhine görülmektedir (ATASE, 1981, s.102).

Türk tarafı bu güce bir yıla yakın bir çalışma ve Anadolu'nun tüm olanaklarının son kuruşuna kadar zorlanmasıyla ancak ulaşılabilmiştir. Bu sayısal mukayesenin yanında Türk ordusundaki silah azlığına ilaveten silahlarda standartlık da yoktu ve cephaneleri çok azdı. Toplar çok çeşitli (42 çeşit) ve bir kısmının da cephanesi son derece yetersizdi (Belen, 1970, s.116-118). Mukayese de Türk tarafında görülen bu noksanlıklar savaş planı oluşturulurken sıklet merkezi dikkate alınarak giderilmeye çalışılmıştır.

Türk tarafı: Taarruz arifesindeki teşkilata göre Batı Cephesi Komutanlığı 1. ve 2. ordular ile kolordu seviyesinde Kocaeli Grup Komutanlığı ve 5. Süvari Kolordusu, ordu bağlı birlikleri ile lojistik destek birliklerinden oluşan 18 piyade ve 5 süvari tümeninden meydana gelmekteydi.

Yunan tarafı: Yunan Küçük Asya Ordusu ise üç kolordudan oluşan 12 piyade, 1 süvari tümeni, 6 bağımsız alay, ordu bağlı birlikleri ile lojistik destek birliklerinden oluşmaktaydı.

İki tarafın sıralanan bu kuvvetleri karşılaştırılırsa Türk tümenlerinin mevcudu 7.000-8.500 arasında değişirken Yunan tümenlerinin mevcudu 10.000'in üzerinde bulunuyordu.

Tablo 1. Tarafların Kuvvet Mukayeseleri (Gnkur. ATASE Bşk. 1981, s.102)

	Personel	Tüfek	Makinelik Tüfek (Ağır +Hafif)	Top (Çeşitli)	Kılıç	Kanyon, Otobüs, Fayton, Kağrı	Uçak
Türk Kuvvetleri	8659 Subay 199.283 Er	100.352	(2025 + 839) = 2864	325	5282	198 Kamyon 33 Otobüs 71 Fayton 2318 Kağrı	10
Yunan Kuvvetleri	6565 Subay 218.432 Er	90.000	(3139 + 1280) = 4419	418	1280	4036 Kamyon. 1776 Otobüs	50 (40'1 Keşif + 10'u Av
Mukayese	+ Yunan	+ Türk	+Yunan	+ Yunan	+Türk	+Yunan	+Yunan

Taarruz Zamanının Kararlaştırılması

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, taarruz zamanının belirlenmesini şöyle anlatmaktadır.

“Ordumuz ihtiyaçlarını ve eksikliklerini tamamlamak üzereydi. Haziran ortalarında saldırıya karar vermiştim. Bu kararımı yalnız Cephe Komutanı İsmet Paşa ile Genelkurmay Başkanı Fevzi (Çakmak) Paşa ve Milli Savunma Bakanı Kazım Paşa biliyordu. Beraberimde Milli Savunma Bakanı Kazım Paşa olduğu halde özel bir trenle Adapazarı-İzmit istikametinde geziye gidiyor gibi yola çıkarak önceden haberleştiğim Batı Cephesi komutanı İsmet Paşa ile Sarıköy istasyonunda buluştuk. Yapılan görüşmede saldırı için gerekli hazırlıkların ivedilikle bitirilmesi ile ilgili kararlar aldık.” (Atatürk, 2006, s.887).

Ankara'dan 20 Ağustos 1922 günü sabah erken saatlerde gizlice ayrılıp Batı Cephesi Komutanlığı'nın bulunduğu Akşehir'e gelen Başkomutan, Cephe Komutanı İsmet Paşa'ya taarruzun 26 Ağustos 1922 günü sabahı başlatılması emrini vermiştir. Aynı gün Genelkurmay Başkanı ve Cephe Komutanı önünde Birinci ve İkinci Ordu komutanlarına da saldırı saatini söylemiştir.

Taarruzun Gizlenmesi İçin Uygulanan Aldatma Tedbirleri

Taarruz harekâtının prensiplerinden olan “Gizlilik” prensibine özel önem verilmesi gerekiyordu. Çünkü İngilizlerin **Black Jumbo** adlı casusluk örgütü Türk birliklerinin Sakarya Muharebesi ile ilgili Sakarya doğusundaki tertiplenmeleri hakkında elde ettiği açık ve gizli bilgileri İstanbul'daki İngiliz karargâhına bildirmişlerdir (Şimşir, 1972, s. 453; Özakman, 2005, s. 353). Aynı durumun tekrar yaşanmaması için gizlilik konusunda özel tedbirlerin alınmasına gereksinim duyulmuştur. Bu amaçla aşağıdaki taktik örtü ve aldatma harekâtı uygulanmıştır.

- İçişleri Bakanı Ali Fethi Bey İngilizlerle görüşmede bulunmak üzere Londra'ya gönderilmiştir. Amaç taarruz hazırlıkları ve planlar hakkında İngilizleri kuşkulandırmamak ve müdahalelerini önlemektir.

- Ağustos'un 20. günü Hâkimiyeti Milliye gazetesinin ilk sayfasına şöyle bir ilan verildi. 21 Ağustos 1922 günü Mustafa Kemal Paşa' Çankaya'da Ankara'da bulunan yabancı diplomatlara çay şöleni verecekler. Bu ilan gerçeği yansıtmamaktadır. Hâlbuki Mustafa Kemal Paşa 20 Ağustos günü sabahı erkenden tiren yerine otomobil ile Ankara'dan gizlice ayrılarak Konya yolu ile cepheye Batı Cephesi Karargâhının bulunduğu Akşehir'e gidişi gizlenmiştir (Atatürk, 1987, s.899; Özalp, 1985, s. 234; Hâkimiyeti Milliye, 20.08.1922).

- Başkomutan Akşehir'deki Batı Cephesi karargâhında komuta heyetiyle yaptığı toplantıyı şöyle anlatmaktadır.

“20/21 Ağustos 1922 gecesi Birinci ve İkinci Ordu komutanlarını cephe karargâhına çağırdım. Genelkurmay Başkanı ve Cephe Komutanı önünde saldırının nasıl yapılacağını harita üzerinde kısa bir savaş oyunu biçiminde izah ettim. Saldırının hem stratejik hem de taktik baskın şeklinde yapılmasını bu nedenle de yağmağın ve tertiplenmenin gizlik içerisinde yapılmasının önemini belirttim. Bu nedenle her türlü hareket gece yapılacak, birliklere köylerde ve ağaçlıklar altında dinlenecek. Saldırı bölgesinde yollar düzeltilecek, düşmanı yanıltmak için başka bölgelerde de aynı çalışmalar yapılacaktır (Atatürk, 1987, s.899, Gnkur. ATASE, 1981, s.104.).

Düşmanın hava keşif faaliyetlerindeki üstünlüğüne rağmen alınan tedbirler başarılı olmuştur. Böylece etkili bir taktik örtü ve aldatma harekâtı uygulanmasıyla Yunan istihbaratı aldatılmıştır.

Tarafların Harekât Planları

Türk Tarafının Planı

Büyük Taarruz ve onu izleyecek Başkomutan Muharebesi planı 28/29 Temmuz 1922'de Başkomutan, Genelkurmay Başkanı, cephe komutanı, ordu komutanları ve bazı kolordu komutanlarının da katılımı ile yapılan toplantıda tartışılmıştır. Bu toplantı, Batı Cephesi Karargâhı'nın bulunduğu Akşehir'de 28 Temmuz 1922 öğleden sonra bir futbol maçı seyretmek üzere tertiplendiği şeklinde belirtilerek Yunan istihbarat elemanlarının faaliyetlerine karşı gizlilik ve aldatma sağlanmıştır. Toplantı sonunda alınan karar gereğince saldırıya geçmek için hazırlıkların 15 Ağustos'a kadar bitirilmesi kararlaştırılmıştır. 30 Temmuz 1922 günü Genelkurmay Başkanı ve Batı Cephesi Komutanıyla tekrar görüşerek taarruzun tarz ve ayrıntılarını tespit ettik. Ankara'dan çağırığımız Milli Savunma Bakanı Kazım (Özalp) Paşa'da 1 Ağustos 1922 öğleden sonra geldi. Ordu hazırlığının tamamlanmasında Milli Savunma Bakanlığına ait olan hususlar tespit edilmiştir. Yapılan görüşmelerden sonra Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa 6 Ağustos 1922 günü ordularına gizli olarak taarruza hazırlık emrini vermiştir. (Atatürk, 2006, s.899: Genkur ATASE, 1881, s.102-103: Korkmaz, 2005, s.454-455.). Taarruz planına göre cephedeki Yunan kuvvetleri bir kısım birliklerle tespit edilirken, asıl taarruz grubuyla Afyon güneybatısından (*güney kanattan*) yapılacak kuşatıcı taarruzla kuzeye atılarak İzmir ile bağlantısı kesilecektir. Plana göre taarruzun ani ve baskın şeklinde yapılması, başarı için büyük önem taşıdığından gizlilik prensibine azami dikkat çekilmiştir (Korkmaz, 2005, s.455).

Bakanlar Kurulunun Taarruz Hakkında Bilgilendirilmesi

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa Batı Cephesi Karargâhının bulunduğu Akşehir'de taarruz planı ve hazırlıklarını tespitten sonra Ankara'ya dönerek Bakanlar Kuruluna bilgi vermiştir. Taarruzun yapılmasına karar verildiğini belirtmiş, ancak taarruzun ne zaman yapılacağını yani saatini söylememiştir (Genkur ATASE, 1881, s. 103).

Yunan Tarafının Planı

Yunan ordusu Sakarya yenilgisinden sonra stratejik taarruz fikrinden vazgeçmişti. Onun yerine Batı Anadolu'yu elde tutmak, savaşı uzatmak, siyasal anlaşmazlıklardan güç almak ve kendilerine yönecek Türk taarruzlarını hazırlanmış mevzilerde kırarak sonuca ulaşmak fikrini benimsemişti. Afyon-Dumlupınar ve Eskişehir bölgelerinde bulundurduğu kuvvetlerle yapacağı savunma için kanatlarını kuzeyde Gemlik körfezine, güneyde Büyük Menderes ırmağı dirseğinden itibaren nehri önüne alarak 700 kilometrelik bir cephe üzerinde tertiplenmiştir (Kılıç, 2013, 490-491).

Yunan Küçük Asya Ordusu, Hacı Anesti'nin emrinde, üç kolordu ile bir süvari tümeni ve ordu bağlı birliklerinden ibaretti. Ayrıca; ordu, kolordular ve İşgal Bölge Komutanlığı emrinde bağımsız dokuz piyade alayı vardı. Birinci kolordu 4 tümenli, 2 ve 3. Kolordular üçer tümenli idi. General Trikopis komutasındaki 1. Kolordu, iki tümeniyle Afyon kuzeyinde, iki tümeniyle Afyon batısında savunma mevzii işgal etmişti. Kolordunun ihtiyatı yoktu. General Diyenis komutasındaki, üç tümenli bu kolordu, iki kolordunun iç kanatları gerisinde Afyon kuzeybatısında ordu ihtiyatında bulunuyordu. Üçüncü Kolordu: Üç tümeni ile Eskişehir'in kuzey, doğu ve güneydoğusunda savunma mevziinde, bir alayı ile ihtiyatta bulunuyordu. Bu kolordudan bir piyade tümeni ve bir müstakil alayı Bursa-Bilecik bölgesinde savunma mevzi işgal etmişti (Belen, 1983, s. 385: Görgülü, 1992, s.9).

Büyük Taarruz ve Başkomutan Muharebesi'nin Uygulanması

Büyük taarruzun komuta heyeti; Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa, Genelkurmay Başkanı Fevzi (Çakmak) Paşa, Batı Cephesi Komutanı İsmet (İnönü) Paşa, 1. Ordu Komutanı Nurettin Paşa, 2. Ordu Komutanı Yakup Şevki (Subaşı) Paşa, 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin (Altay) Paşa ve Kocaeli Grup Komutanı Kurmay Albay Halit'ten oluşuyordu. Başkomutan ve komuta heyetinin bir kısmı (*Genelkurmay Başkanı ve Batı Cephesi Komutanı*) 24 Ağustos 1922 günü Akşehir'den Şuhut Kasabası'na gelmişlerdir. Burada bir gece kaldıktan sonra ertesi gün 25/26 Ağustos gece yarısından önce arabayla Çakırözü Köyü'ne (*Şuhut – Çakırözü köyü mesafesi 4 km'dir*) gelmişlerdir. Gece yarısı saat 24.00'de atlara binerek patika yoldan 1874 rakımlı Kocatepe'nin zirvesine doğru 14 kilometrelik yolu tırmanarak saat 03.15'te gün ağarmadan zirveye yakın düzlükte tertiplenmiş olan Birinci Ordu'nun komuta yerine ulaşırlar (Atatürk, 2006, s.899).

Türk cephesinde bunlar olurken Yunan cephesinde ise 25/26 Ağustos gecesini Afyon orduvinde bir balo tertiplenmiştir. Yunan subayları bu baloda aileleriyle birlikte eğlenmektedirler (Özakman, 2005, 04). Taarruz sabahın ilk ışıklarında saat 05.30'da topçu hazırlık ateşiyle bütün cephede başladığında Yunan komuta heyeti tam bir şok yaşamaktadır (Görgülü, 1992, s.48). Bu taarruz 1683'te II. Viyana yenilgisinden tam 239 yıl sonra Türk ordusunun başlattığı ilk taarruz olmuştur. Sabahın ilk ışıklarıyla aydınlanmaya başlayan Kocatepe, saat 05.30'da tahrip ateşi ve ardından gelen imha ateşiyle başlayan savaşı Mustafa Kemal Paşa şu şekilde anlatmaktadır.

“26 Ağustos sabahı Kocatepe de bulunuyorduk¹ Sabah saat 05.30 da topçu ateşimizle saldırı başladı... 26 ve 27 Ağustos günlerinde, yani 2 gün içinde Afyon'un güneyinde 50 km. doğusunda 20-30 km. uzunluğunda berkitilmiş bulunan düşman mevzilerini ele geçirdik.” (57. Tümen Komutanı Albay Reşat Bey hedefi olan Çiğiltepe'yi düşman ateşinin bu bölgede yoğunlaşması üzerine söz verdiği saatte ele geçiremediği için tabancasıyla intihar etmiştir. Bıraktığı notta “Yarım saat içinde size o mevzileri almak için söz verdiğim halde, sözümü yapamamış olduğumdan ötürü yaşayamam!” yazılıydı). Çok geçmeden yarım saat sonra hedef alındı. Yenilen düşman ordusunun büyük kuvvetlerini 30 Ağustos'a kadar, Aslıhanlar yöresinde çevirdik. 30 Ağustos'ta yaptığımız savaş sonunda düşmanın ana kuvvetlerini yok ettik. Düşman ordusunun başkomutanlığını yapan General Trikopis de tutsaklar arasındaydı. Demek tasarladığımız kesin sonuç 5 günde alınmış oldu (Atatürk, 1987, s. 899-901).

Bakanlar Kurulu taarruzun yapılacağını biliyor ancak saatini bilmiyordu. Güvenlik açısından taarruzun başlama saati Meclisten bile saklanmıştı. Ankara, 26-27 Ağustos gecesini çok heyecanlı ve uykusuz geçirmişti. Mecliste gizli oturum yapılmış olması şehirde merakı büsbütün artırmıştı. Gizli oturumda taarruzun başladığı ve gelişmelere ilişkin Başkomutanlık raporu Milli Müdafaa Vekili Kazım Özalp tarafından okunmuştur. Meclis harekâtın gelişmeleri hakkında cepheden gelen durum raporlarıyla bilgilendirilmiştir (Özalp, 1985, s.234).

Başkomutan taarruz başlamadan önce uygulanması için Batı Cephesi kurmay başkanı Kurmay Albay Asım Gündüz'e (Orgeneral) şu emri vermiştir. “25 Ağustos akşamı her türlü haberleşmeye son verilecek. Limanlara giriş-çıkış durdurulacak, İstanbul ile İzmit arasındaki kara ve demiryolu ulaşımı kesilecek. Biz işimizi bitirene kadar dünyanın Anadolu'dan haberi olmayacak... Batı Cephesi komutanı İsmet Paşa'ya baktı. Sizde ordulara yazılı emrinizi veriniz. 2 Ağustos

¹Mustafa Kemal Paşa'nın yaveri Muzaffer Kılıç, o anın farklı bir duygusunu şöyle anlatır. “26 Ağustos'ta Kocatepe'de bizim topçu ateşimiz başladığı zaman Mustafa Kemal Paşa, ‘Yarabbi! Sen Türk ordusunu muzaffer et... Türklüğün, Müslümanlığın düşman ayakları altında esaret zincirinde kalmasına izin verme.’ O anda gözlerinden birkaç damla yaşın süzülüğünü gördüm” der. Bak. Neda Armaner, Atatürk'ün Din Anlayışı, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Yıl: 100, Mart 1981, Sayı: 276, s. 64.

Cumartesi sabahı düşmana taarruz edeceğiz.” (Özakman, 2005, s. 598.). Bu emir üç yüz yıldır verilememiş bir emirdi.

Taarruz 'un başladığı 25/26 Ağustos 1922 gecesinde Anadolu'nun dış dünya ile muhabere (haberleşme) ve ulaşım irtibatı kesilmiştir. Dış dünya bilinçli olarak uygulanan bu gizliliği ve sessizliği Anadolu'da isyan, ihtilal ve karışıklık olduğu şeklinde yorumlamıştır (Görgülü, 1992, s.19). İngiliz ve onların haber alma başarılarına güvenenler, Ankara'da Mustafa Kemal Paşa'ya bir darbe yapıldığını düşünmekteydiler (Özakman, 2005, s. 616).

27 Ağustos akşama doğru Afyonkarahisar'ın kurtarıldığı haberi Ankara'ya ulaştı. Ankaralılar sevinçlerini paylaşmak için sokakları doldurmuş, *“Yaşasın millet, yaşasın ordu, yaşasın Gazimiz”* diye coşkulu bir sevinç içinde bağıyordu (Cebesoy, 1957, s. 57). 26 Ağustos'ta başlayan taarruz, tahminlerin ötesinde süratle gelişerek 27 Ağustos günü Albay Ahmet Nuri komutasındaki 8. Tümen'in Afyon'a girmesiyle hızlanmıştır. Başkomutan 28 Ağustos'ta karargâhı ile birlikte Kocatepe'den Afyon'a inerek harekâtı Karahisar Belediyesi (bugün Zafer Müzesi) olan binadan yönetmiştir. 29/30 Ağustos 1922 gecesini başkomutan şöyle anlatmaktadır (Atatürk, ASD., 2006, s. 607).

“29/30 Ağustos gecesi sabaha karşı Batı Cephesi harekât şube müdürü kurmay Yarbay Tevfik (Bıyıklıoğlu) birliklerden gelen raporları harita üzerine işaretleyip Batı Cephesi komutanı İsmet Paşa'ya gösterdiğinde derhal bana göstermesi için Tevfik Bey'i göndermişti. O anda ben tahsis edilen odada yatmaktaydım. Beni uyandıran Tevfik Bey'in gösterdiği haritaya baktım. Hemen yataktan fırladım. Harita da gördüğüm durum şöyleydi. Ordularımız düşmanın büyük kuvvetlerini her taraftan kuşatmış ve imhaya müsait bir duruma getirmişti... Derhal Fevzi ve İsmet Paşaları çağırınız dedim. Üçümüz toplandık. Durumu bir daha değerlendirdikten sonra şuna hükmettik ki Türkün hakiki kurtuluş güneşi 30 Ağustos 1922 sabahı bütün şaşasıyla tulu edecektir. Bu hızlı gelişen duruma göre ordulara yeni emirler yazmak yerine Fevzi Paşa'dan hemen Süvari Kolordusuna gitmesini ve harekâtı oradan tanzim etmesini rica ettim. Ben 1. Ordu Karargâhına gidecektim. İsmet Paşa'nın karargâhta kalıp genel durumu idare etmesini münasip gördüm.” (Atatürk, ASD, 2006, 607).

Dumlupınar'da elde edilen başarı artık Yunan ordusunun gücünün tamamen kırıldığının ve kesin biçimde mağlup olduğunun en belirgin işaretiydi. Büyük Taarruz ve Başkomutan Muharebesi bütün ekonomik zorluklara rağmen 26 Ağustos 1922'de başlayıp beş gün beş gece süren şiddetli çarpışmalardan sonra düşman kuvvetlerinin büyük kısmının imha edilmesiyle son bulmuştur (Gnkur. Bşk. TİH., 2001, s.499).

Bu durumdan istifade eden TBMM orduları, Başkomutanın Akdeniz'i hedef gösteren emriyle süratle İzmir'e doğru ilerleyerek takip harekâtına başlamıştır. Bu harekât oldukça süratli gerçekleştirilmeliydi. Çünkü Yunan ordusu çekilme istikametinde insanları kadın, çocuk ve yaşlı ayırmadan öldürerek, evleri yakarak/yıkarak ilerliyordu. Bu nedenle piyadelerle ile süvariler aynı günde 9 Eylül'de İzmir'e girmiştir.

Süvari kolordusundan Yüzbaşı Şerafettin Bey öncü süvari birliği ile Bornova-Mersinli yolunu takiben pasaport mevkiinden geçerken bir manga kadar İngiliz deniz askeri tarafından selamlanmıştır. Bu arada bir Rum tarafından atılan el bombası ile kendisi ve yanındaki birkaç kişi hafif yaralanmıştır Yaralı haliyle ilerlemeye devam ederek saat 10.30'da vilayet konağına geldiğinde Yunanlılar konağın kapılarını kapatarak kaçmışlardır. Bir odacı kadının kapıları açmasıyla balkona çıkan Yüzbaşı Şerafettin (Altay, 1970, s.352-353.) yanında bulunan Teğmenler Ali Rıza (Akıncı) ve Hamdi (Yurteri), Diyarbakırlı Çavuş Mehmet Raşit (Nazlı)

(Sözcü Gazetesi, 09.09.2022, s. 4) ile birlikte gönderdeki Yunan bayrağını indirip Türk bayrağını öperek göndere çekip selamlamıştır. Bayrak yükselirken ay yıldızının bir kısmına yüzündeki yaranın kanının bulaştığını görünce sevinç gözyaşlarını tutamamıştır. Diğer taraftan 14.Süvari Alayı'ndan Yüzbaşı Zeki Bey (Hava Orgeneral Zeki Doğan) ay yıldızlı bayrağı tarihi Sarı Kışla binasına çekmiştir. 3. Kafkas Tümeni Süvari Bölüğü'nden Asteğmen Besin Bey de saat 13.00'de Kadife kale 'de Türk bayrağını dalgalandırmıştır. (Belen,1983, s.500: Altay,1970, s.353.) Böylece İzmir'in 15 Mayıs 1919'da işgalini takip eden 3 yıl 4 ay 3 gün süren esaret yaşamı sona ermiştir. Özgürlük ve bağımsızlığımızın sembolü ay yıldız olan Türk bayrağı İzmir'in mavi semalarında tekrar yerini almıştır.

Türk ordusu takip harekâtında kat edilen yaklaşık 400 kilometrelik mesafeyi, motorlu birliklerle değil sırtında 17 kg savaş yükü taşıyan yaya piyade ve süvari birlikleriyle 10 gün gibi kısa bir zamanda alarak Harp Tarihi'ne bir ölçüde **“Yıldırım Harbi”** örneği vermiştir (Gnkr. Bşk. 2001, s.499). Takipten kaçıp kurtulabilen son Yunan askerleri de 18 Eylül 1922 günü Bandırma'dan gemilere binerek Anadolu'yu terk etmişlerdir (Tansel, 170, 185, 1991).

Halkın kazandığı moral ve zafer sevinci bütün ülkede dalga dalga yayılırken Yunanlılar mağlubiyetlerini açıklamış, Kral Konstantin bir beyanname yayımlayarak felakete alışmayı bütün Yunan milletine tavsiye etmiştir (Özalp, 1985, s. 235).

Türk ordusunun İzmir'e girdiği 9 Eylül 1922 günü İzmir'de ne sıkıyönetim ilan edilmiş ne de sokağa çıkma yasağı uygulanmıştır. Süvarilerin denetiminde halk geç vakitlere kadar zaferi kutlamışlardır (Özakman, 2005, s.665).

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa 10 Eylül 1922'de İzmirliilerin coşkulu karşılaması arasında İzmir Hükümet konağı balkonuna çıkarak halka hitaben bir konuşma yapmıştır. Konuşmasının son cümlesini şöyle bitirmiştir. *“Bu Başarı Milletindir”* Konuşmadan sonra İzmir'de bulunan diğer milletler temsilcilerini kabul ederek görüşmüş, sonrasında I. Kolordu Komutanı İzzettin (Çalışlar)'ı (Orgeneral) kısa süreliğine İzmir Askeri Valisi olarak atamıştır. (Bir süre sonra Abdülhalik Renda veli olmuştur.) 8. Piyade Tümen Komutanı Albay Kazım Bey (Tümgeneral Kazım Sevüktekin)'i ise İzmir Müstahkem Mevki Komutanı olarak atamıştır (Altay, 1970, s.358-359: Belen, 1983, s.499-500).

İzmir'de Paşa'nın kalması için bir bina hazırlanmıştır. Binanın mermer girişi üzerine Yunan bayrağı serilmiştir. Bu durumu gören Başkomutan **“Bu niçin”** diye sorar. Yanındakiler heyecan için de açıklama yaparlar.

- *“Kral kalacağı eve, bizim bayrağımızı çiğneyerek girmişti. Ne olur Paşam sizde onun gibi yapın. Öcümüzü alın”*

Bir kadın, gözlerinden yaşlar süzülerek *“Lütfen”* diye yalvarmıştır. Belli ki Yunan kralının yaptığı onurlarını çok incitmişti.

Paşa **“Sizi anlıyorum” dedi. “...Ama o bir milletin timsalini çiğnemekle hata etmiş. Ben o hatayı tekrar edemem.”**

Muzaffer'e döndü: (Muzaffer Paşa'nın emir subayıdır.)

“Kaldır çocuk”

Muzaffer bayrağı topladı. (Özakman, 2005, s. 666.)

Paşanın duygusallıktan ve kindarlıktan uzak bu davranışı **devlet, millet ve bayrak** kavramlarıyla neyin anlaşılması gerektiğinin dâhiyane bir devlet adamı anlayışını ortaya koymaktadır.

Tarafların Büyük Taarruz Başkomutan Muharebesi ve Takip Harekâtındaki Kayıpları (26 Ağustos - 18 Eylül 1922 tarihleri arasındaki kayıpları.) (Gnkur. Bşk. Türk İstiklal Harbi Özet Tarihi, 2001, s. 498.)

- Batı Cephesi Komutanlığı zayıyatı: şehit; 146 subay ve 2.379 er, yaralı; 378 subay ve 9.477 er, hastanede yatan: 21 subay ve 1.900 er, tutsak; 2 subay ve 55 er olmak üzere toplam: 547 subay, 13.811 erdir.

- Yunan zayıyatı ise; 18.250 ölü, 35.000 tutsak, 16.030 yaralı olmak üzere toplam 69.280'dir. Yunanlılardan 300 top, 336 ağır makineli tüfek, 1.116 hafif makineli tüfek 22.697 tüfek 656 kamyon ele geçirilmiştir fakat bunların yarısı yakılmış olarak bırakıldığı için iş göremez durumdadır.

- Ayrıca, Yunanlıların zulüm yaparak gelip yıkıp, yakarak terk ettikleri Ege bölgesinde sadece Aydın, Manisa ve İzmir illerinde; 65.000 yerleşim yerini yıkmış, 219.000 büyükbaş hayvan ile 534.000 küçükbaş hayvan telef etmişlerdir. Toplam zarar 568.000.000 lira olarak Lozan Konferansı'na sunulmuş, karşılığında Edirne'nin Karaağaç üçgeni bölgesi Türk tarafına verilmiştir (Tokgöz, 1999, s.37).

Türk ordusunun zayıyatı incelendiğinde, tarihte bu kadar az zayıyatla böyle bir imha muharebesi göstermek olası değildir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu muharebeler Türk yurdunun büyük bir bölümünü işgal altına alarak, İtilaf Devletleri'nin maddi ve manevi her türlü desteğinden de faydalanarak topraklarına katmak isteyen istilacı Yunan ordusunun yok edilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu çetin sınavda Türk ordusu, hâkim bir arazide normal şartlarda yerleşmiş, savunma için tertiplenmiş, askeri uzmanların 6 ayda sökülemez dediği tahkimatını yapmış olan Yunan ordusunu baskın şeklinde başlattığı taarruzla ihtiyatların fırsat vermeden yenilgiye uğratmıştır. Gerideki Dumlupınar mevzilerine çekilerek elde kalan kuvvetleriyle yeni bir çevre savunması için tertiplenmesi ile başlattığı direnme girişimi 30 Ağustos 1922 günü bizzat Mareşal Gazi Mustafa Kemal 'in yönettiği Başkomutan Muharebesi ile boşa çıkarılmıştır (Gnkur. Bşk. ATASE. s.134-135).

Birinci Dünya Savaşı'nın silahlı eylem dönemini sonlandıran 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Anlaşması ve 10 Ağustos 1920 tarihli Sevr Barış Antlaşması ile gerçekleştirildiği zannedilen Türk milletini Anadolu topraklarından çıkarma düşüncesi başarıya ulaşamamış, Türk milleti bütün maddi ve manevi güç kaynaklarını seferber etmiş, topyekûn harp uygulamasıyla Kurtuluş Savaşı kazanılmıştır. Bu savaşın son evresinin silahlı eylemlerini oluşturan Büyük Taarruz ve Başkomutan Muharebesi büyük bir zaferle sonuçlanarak ulus esaretten, vatan işgalden kurtarılmıştır. Bu büyük başarı;

1. TBMM Hükümeti temsilcisi İsmet Paşa (İnönü) başkanlığında, tarafların askeri temsilcileri, toplanmış ve Mudanya Ateşkes Anlaşması'nı imzalamışlardır. Böylece Kurtuluş Savaşı'nın sebebini oluşturan 30 Ekim 1918 tarihli haksız ve hiçbir hukuka dayanmayan Mondros Ateşkes Anlaşması'nın hükümleri ortadan kalkmıştır.

2. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin hukuki kimliği ve mevcudiyeti İtilaf Devletleri temsilcileri tarafından fiili ve resmi olarak onaylanmıştır.

3. Tek kurşun atmadan büyük bir toprak parçası olan Doğu Trakya'nın Yunanlılar tarafından Türkiye'ye teslim edilmesi ile İstanbul'un ve boğazlar bölgesinin kontrol altına alınması bu anlaşma ile zaferin sonucu olarak elde edilen önemli kazanımlar olmuştur.

Atatürk'ün “Hiçbir zafer gaye değildir. Zafer ancak kendisinden daha büyük bir gayeyi elde etmek için vasıtaadır... Her büyük meydan muharebesinden, her büyük zaferin kazanılmasından sonra yeni bir âlem doğmalıdır.” Beyanâtı kapsamında; Atatürk'ün arzuladığı yeni âlem Lozan Barış Antlaşması'nın Birinci Dünya Savaşı'nın galip devletlerine kabul ettirilmesi, Misak-ı Milli'nin coğrafi hedeflerine ulaştırılması. Cumhuriyet'in kurulması ve devrimlerin hayata geçirilmesi şeklinde doğan âlemler olarak zaferin kazanımlarıdır.

Taarruz muharebesinde düşmana karşı personel, harp silah, araç ve gereçler bakımından üstünlük sağlamadan sınırlı olanaklarla çok kısa sayılacak bir sürede düşmanın imha edilmesi tarihte az görülen olaylardan biridir. Bu büyük zafer aynı zamanda bir Türk mucizesidir. Esaret altındaki milletlere cesaret vermiş, özgürlüklerini kazanmada öncülük etmiştir.

Kurtuluş Savaşı 15 Mayıs 1919-18 Eylül 1922 tarihleri arasında 3 yıl, 5 ay, 3 gün işgal altında bulunan bölgelerin kurtarılmasıyla Yunan kuvvetleriyle savaş haline son verilmiştir. Bu savaşta Yunanlılara azami desteği veren İngiliz Hükümeti (Başbakan Lloyd George) yenilgiyi kabul ederek istifa etmiştir. Böylece İngiltere'nin izlediği “Şark politikası” da yıkılmıştır. Lordlar ve Avam kamarasının ortak toplantısında muhalefetin elde edilmesi planlanan kazanımların neden gerçekleşmediği sorusuna Başbakan Lloyd George şu yanıtı vermiştir. “Sayın üyeler asırlar nadir olarak dahi yetiştirir. Şu talihsizliğe bakın ki, o büyük dâhiyi asrımızda Türk ulusu yetiştirdi. Mustafa Kemal'in dehasına karşı elimizden ne gelir” (Türk İstiklal Harbi, c. II, Batı Cephesi, Ks.6, Kit.4, İstiklal Harbi'nin Son Safhası; Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1969 s.259 akt. Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Dönemi 2001).

KAYNAKÇA

- ALTAY, F. (1970). *10 Yıl Savaş ve Sonrası 1902-1922*, İstanbul, İnsel Yayınları.
- ARMANER, N. (1981). “Atatürk'ün Din Anlayışı” *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Genel Kurmay Basımevi, Ankara.
- Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Bşk. (1981). *Askeri Yönüyle Atatürk*, Ankara, GATA Basımevi.
- ATATÜRK, M. K. (2006). *Nutuk- Söylev*, Cilt II, (1920-1927) 5.b, Ankara, Türk Tarih Kurumu.
- ATATÜRK, M. K. (2003). *ABE*, Cilt 2.
- ATATÜRK, M. K. (2003). *ABE*, Cilt 3, 3.b.
- ATAY, F.R. (1998). *Çankaya Atatürk Dizisi*, İstanbul: Bates Bayilik Teşkilatı, A.Ş.
- BELEN, F. (1970). *Büyük Taarruz Zaferi Afyon'dan İzmir'e*. İstanbul: MEB. Basımevi.
- BELEN, F. (1983). *Türk Kurtuluş Savaşı Askeri, Siyasi ve Sosyal yönleriyle*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.
- CEBESÖY, A. F. (1957). *Siyasi Hatıralar*, İstanbul: Vatan Neşriyatı.
- Genelkurmay Bşk. (1981). *Askeri Yönleriyle Atatürk*, Ankara, ATASE Yayını.
- Genelkurmay Bşk. (1997). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Cilt I, Ankara, Türk Tarih Kurumu.

- Genelkurmay Bşk. (1975). *Türk İstiklal Harbi*, Cilt VII, (İdari Faaliyetler) (5 Kasım 1919-2 Kasım 1923), Ankara: Gnkur. Basımevi.
- Genelkurmay Bşk. (2001). *Türk İstiklal Harbi Özet Tarihi*, Cilt IV, I. Kısım, 2.b. Ankara, Genelkurmay Basımevi.
- Genelkurmay Bşk. *Türk İstiklal Harbi, Cilt II, Batı Cephesi*, Ks. 6, Kit: 2, Büyük Taarruz. Ankara, Genelkurmay Basımevi.
- Genelkurmay Bşk. (1998). *Türk İstiklal Harbi, Cilt II, Batı Cephesi, 2. Kitap, Büyük Taarruz, Harp Tarihi Bşk.* Ankara, Gnkur. Basımevi.
- Genelkurmay Harp Tarihi Bşk. (1973). *Türk İnkılâp Tarihi*, Ankara, Gnkur. Basımevi.
- GÜNDÜZ A. (1973). *Garp Cephesi Kurmay Başkanı Asım Gündüz (Orgeneral) Hatıralarım.* (Der. İhsan Ilgar). İstanbul: Kervan Yayınları.
- KORKMAZ, Z. (2005). *Kemal Atatürk Nutuk 1919-1927*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi.
- GÖRGÜLÜ, İ. (1992). *Büyük Taarruz*, Ankara, Gnkur. ATASE Bşk. Genelkurmay Basımevi.
- LEWIS, B. (1993). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (çev. Metin Kıratlı), Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- MÜDERRİSOĞLU, A. (1980). *Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- ÖZALP, K. (1985). *Millî Mücadele Cilt I (1919-1922)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- ÖZAKMAN, T. (2005). *Şu Çılgın Türkler*. Ankara, Bilgi Yayınevi.
- SEVİM, A. Vd. (2006). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi.
- TANSEL, S. (1991). *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*. Cilt IV, İstanbul: MEB Yayını.
- TOKGÖZ, E. (1999). *Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi, 1914-1999*, Ankara: İmaj Yayınları.